

Memorial om Duffeligheden af Fælledsskabets Ophævelse. m. m.

(Af en Anonym; uden Tvivl, skrevet ikke længe efter Maret 1764).

(Meddeelt til Tidsskriftet af Conferentsraad Werlauff.)

Den her meddelte, hidtil utrykte Betænkning om Fælledsskabets Ophævelse, (især paa det beneficerede Gods), er formodentlig noget af det tidligste, som hos os er skrevet over denne for Landet saa vigtige Sag; og den er omtrent samtidig med D. Heitmann's „Tanke om Fælledsskabets Afskaffelse i Danmark“ og „Patriotiske Forslag om Hoved-Gaards Markers Aflæggelse til Bøndergaarde“: *Deconom. Mag. IV. Bd. S. 3—47*; tilligemed med nogle flere, derhen stigende Afhandlinger og Forslag i dette Magazin. — Forfatteren af disse Blade kan i øvrigt være et Beviis paa, hvor vidt man i sin Iver for Sagen undertiden gik i at ville edelægge paa den ene Side, hvad man paa den anden vilde opbygge. Hvorledes han, for at bringe de offentlige Godser i Proprietairers Hænder, vilde have sørget for Stiftelserne selv, kan bedst sees af det ene Exempel: at han klager over at man ikke havde villet sælge Soree Academies Godser for 300,000 Rdlr., „ja om det end havde været Halvdelen af denne Sum“ Hvorledes man (for ei at tale om de uhyre Statsejendomme, som bleve bortedølede ved Kongens uforne dne Salg) undertiden har mishandlet offentlige Stiftelser ved at bortselge Godset: derpaa kan man bl. a. finde Exempel i et Hospital i Roskilde hvori 6 Hundsaame ned Volig og Underholdning, og som Stiftelsen 1592 og 1600 havde dateret med 8 Bøndergaarde, 8 Huse og Gaarde i Roskilde, og en betydelig Gaard i Næstved; men hvis gieldsfrie Gods og faste Ejendomme bortsolgtes, efter Forstanderens Forslag, allerede 1636; hvorefter den ude Capital, der 1758 udgjorde omtr. 3600 Rdl., efter den Tid endog er reent bortsmeltet. (S. Behrmanns Beskrivelse af Roskilde. 1832. S. 294—298.)

Red.

Pro Memoria.

Da Hans Majts. ubi 3de igientagne allernaadigste Forordninger¹⁾ angaaende Landvæsenet har i saa milde og naadige Terminis tilkiendegivet Sin allernaadigste Velbehag, Attraa og Dnske, at faae det for Landvæsenets Dykomst hinderlige Fælledsskab ryddet af Vejen; Saa kunde man have ventet, at Hans Undersaatters, tilskyndet af

¹⁾ Forordn. 29de Dec. 1758 om Fælledsskabets Ophævelse i Siølland, Moen og Amager; af 28de Dec. 1759, om Samme i Jyen, Vølland og Jalsler; af 8de Marts 1760 i Jyllands fire Stifter.

faa mild Konges faderlige Omseer, der sigter allene og fornemmelig til deres eget Gavn, skulde have kappedes med hinanden, om at viise sig Hans siensomme og værdige Børn. Men ieg veed endnu ikke meere end et Exempel af dem, som ved Magestiftte, og det af betydelig Vigtighed, har haft for Dyne Hans Majestæts allernaadigste Villie og fælles Fordeel, uden Ubillighed eller Misundelse paa nogen af Siderne. *)

At ey flere Proprietairer, saavidt ieg veed, har viist den samme Færdighed og Lyft at efterkomme Hans Majts allernaadigste Villie, er vel, om ey den eneste, saa dog den største Marsag, den Modstand, som Beneficiarii viiser, hvormed cendeel Proprietairer finder Styrke og medhold for deres egen Modvillighed; andre anseer det forgieves at afstaae deres Stree-Gods, saalænge Fælledsstabet dog vedkliver med de Beneficerede Godser og altsaa forarges alle over de Beneficerede, som i de flestes Tanke vil faae overhaand.

Det er ey at tvivle paa, at jo DeHrr. Professorer og maafee flere Beneficiarii udi deres allerunderdanigste Forestilling til Hans Majest. har søgt at bemantle deres Uvillighed med mange specieuses raisons; men hver vigtige samme ere, og om disse fand contrebancere mod den store Fordeel allene, som Fælledsstabets Ophævelse vil usejlbartlig tilbringe Publico, og er unus instar omnium, fand de høie herrer best dømme, til hvis Høje Decision Sagen er overdraget.

At ville beraabe sig paa Forhandelserne, som fand være lagt ved Stiftelserne, er at tilbagekalde den Catholske overtroe og Bannfundighed, der antager Skallen for Kiernen, Bogstaven for Meeningen. Som fornuftige Mennister bør (man) vide (at) explicere Fundatoris Villie saaledes: at Godsets revenüer bør og skal utryggelig og til ævig Tiid tilligge Professorerne og Stiftelserne. Men at ville siige eller tænke, at Fundator tillige har villet foreskrive: At ingen anden Bønde maatte bruge Gaarden end den, som en Professor fatte dertil, ingen gouvernere Godset, uden en Professor, ingen Ridesfoget plage Bønderne uden Professorernes, etc. det

*) Herved maa sigtes til J. H. E. Bernstorff, som i A. 1764 ophævede Fælledsstabet paa sit Gods.

kand vel aldrig falde et fornuftigt Menneske i Tanke. Vil mand endelig extendere Forhandlingerne til noget viidere, end til reventuernerne, da kunde i mine u-forgribelige Tanker samme have meere Stæd, i fald Bønder=Godset ikke bliver forvaltet saaledes, at Bønderne kand selv leve efter deres Maade vel, kand bruge og drive deres Jord til Landets Nytte; og at i særdeleshed de, som beboer Communitetets og deslige gaarde, som ere henlagde til den studerende ungdoms og andres ophold, kand rigtig betale afgifterne. Og maae mand tage sig vare at mand ikke, ved alt for scrupuleusement at ville evitere Fundators Forhandling, paadrager sig en meere reelle og virkelig nemlig den, som Guds Ord lysker over dem, der enten af Egennyttighed, Egenindighed, Misundelse, eller deslige u=Christelige motiver, hindrer deres Præster eller Publicum fra de Gødske og den Velsignelse, som Landvæsenet i en bedre Forsatning kand og her frem bringe.

Kierlighed og Medlidenskab gaaer vel ey saavidt at de gode Herrer skulde vægre dem ved, at overlade deres Bønder paa det at disse ikke skal blive Høverie=Bønder. De nærværende kand jo ey nødes dertil, saalange de effierlever deres Fæstebrev, og om deres Efterkommere ved Fæste dertil bliver forkunden, da skeer dem jo ingen uret, siden de ere ey meere fødte til Frihed, end de andre Bønder i Landet og naar dem ey skeer værre, end at de holdes til Arbejde, hvortil de, saavel som alle andre Mennesker, og i sær Bønden er skabt, saa er de jo ikke at beklage om de ellers har et Christelig Herfskab. Ja mand kand fremviise mange Exempler, at i Byer hvor der boer Frie- og Høverie=Bønder tilsammen, staaer disse sidste sig bedre, effierdi deres Huusbønde har Tilfyn med deres Oeconomic hjemme, og i rette tiide hjælper dem, naar nogen Skade møder dem paa deres Væster, Creature eller ved Misvert. De Beneficeredes eller Frie=Bønderne derimod, der raader dem selv, kand forfalde til Lædighed, Drukkenskab, og meere saadant som forarmer dem, uden at Fogden agter derom, da hand meere profiterer ved de Fattige, end ved de riige; og naar de ere komne paa Knæ, endog formedelst adskillige Fataliteter og uden deres Skyld, da staaer de sjelden nogen Hielp eller moderation uden den de maae sieke sig til af Fogden, siden Huusbønden ey anseer

dem som sine egne Bønder, men som dem, der ham pro tempore ere forundt.

De gode Herrer fand vel ikke lade sig affrætte af den Frygt, at de maatte risquere deres Indkomster, som de nu har af Godset, isald samme overlades Proprietairerne, naar de i følge Hans Kongl. allernaadigste Forordning faaer fuldkommen Sikkerhed derfor i andet Jorde-Gods, fornemmelig 1ste Prioritet i Hoved-Gaarden med underliggende Gods. At ville frygte for Forandring derudi formedelsst Favoriter, er at spaae os de sidste Konger af den merovingiske Race, som Gud i Naade forbyde, saavelsom en Bouleversement i Regjeringen, hvorved alle Eiendomme og Ret til Tingene blev gjort til intet; og Hvad blev der da af Stiftelserne? — At de Herrer Beneficiarii saaledes vinder ved denne Forandring, fand de self ey negte. Thi naar en eller anden Fatalité (ey at tale om Ildsvaade) paakommer deres Bønder, som derover bliver ufermuende til at udbetale den fulde Landgilde, som de burde, da nedes Professorerne og de andre Beneficiarii til at efftergive Næsten, som de ey fand faae.

Det er da forunderligt D.Herr. Professorer, saavelsom Magistraten i Kiöbenhavn, vil imod deres egen Fordeel beholde deres Bønder-Gods, da dog de fleste maae tillige være overbeviste om den store Fordeel, som Fælledsstabets ophævelse vil blive for Landvæsenet. Det være langt fra, at mand skulde mistænke disse 2de saa vel oplyste og saa respectables Corps for at misunde Proprietairerne den Fordeel, som disse uden hines Fornærmelse kunde med Tiden vente af den bedre Indretning i Byerne. Thi saalænge samme forbliver i den nærværende Forfatning og Oeconomic, fand Beneficiarii aldrig vente sig meere af deres gods i almindelighed end de for nærværende Tiid har deraf; Og da Forandringerne vil koste Proprietairerne meget, saa var det jo den største ubillighed, at misunde dem den forventende Fordeel af deres befostringer; allerselst da Publicum tillige har Fordeel deraf.

Hvad fand da vel være aarsagen, hvorfor de gode Herrer ikke vil overlade deres Strøe-gods til de største Løds-Ejere som forlanger samme paa den Naade, som Forordningen foreskriver? ³⁾ Før

³⁾ Herved sigtes, uden Tvivl, til Forordn. af 15de Mai 1761 som yderligere indskærpede Fælledsstabets Ophævelse. Jfr. G. L. Badens Frid. V. Regjerings Aarbog S. 231.

ieg fordrifte mig til at give mine uforgribelige Tanker, da bliver maaſtee de rette aarsager diſſe.

1mo: at Midefogderne ſom iblandt har meere at ſige end endeel af Huſbenderne, finder ey deres Regning derved. Thi om endſkiendt de ad Vitam beholdt den Ven, ſom de nu har, ſaa er den dog intet imod deres Extra; derfor er det ey at forundres ever, om de gier ſaadanne Forſtillinger, der ere mægtige til at overtale deres Huſbender, der forlader ſig til deres Adelighed og dybere Indſigt, til at anſee og forkaſte Proprietairernes Tilbud ſom en Slags Nachdeel for dem.

2do: De gode Herrer har viſſe Rejſer af deres Bønder, og ſom diſſe ere ſtroed over det heele Land, ſaa har de den Comodité, at kun de reyse for deres egen Divertissement hverken de vil, uden at betale Fohrmands-Penge. Miſte de nu deres Stree-Gods, ſaa miſte de og den Herlighed at giøre Lyſt-Reiſer uden Befoſtning; og mand befinder, at mange anſeer en ringe Herlighed ofte høyere, end en virkelig Fordeel.

3tio: Den Uerbedighed ieg har for diſſe 2de respectables Corps, og de nobles sentiments mand ber vente hos dem, forbyder mig at tanke, at de ſulle drives af nogen Egennyttighed med Publici Skade. Skulde nogen af dem imod formodning være af en contraire Caractère, (og hver finder man Fuldkommenhed ſaa almindelig, at den ſulle beſiddes af alle Lemmer?) da kunde ſaadan en raisonnere ſaaledes: Naar Fælledsflabet bliver ophævet, Jorden bedre dyrket, Kornet meere overflodigt, da maae Capituls-Taxten falde. En ſtor Friſtelse for Egennyttige.

Jeg vil og ber tree, endſkiendt ieg ey kan udſinde det, at Beneficiarii har meere antagelige raisons til at bemantle deres refus med; dog med alt dette er ſamme i mine Tanker baade ubegribelig og utilladelig. Ubegribelige i det at de forkaſter ſaadanne Tilbud, ſom ere dem til ſterre Fordeel. Ex. gr. Profeſſorerne har en liden Bønde-Gaard i en Bye, hvor de øvrige Gaarde tilhører Landsdommer Brabrant⁴⁾. Da ſamme Bønde-Gaard

⁴⁾ Etatsraad (ſiden Conferentsraad) og Landsdommer Fridrich Brabrand, der 1748 købte Sonnenrupgaard (Hvalſøe Sogn, Voldborg Herred) her i Sieland; han døde 1799. Jfr. Nyerups Forfatter-Lexicon.

hindrer ham, i at giere de Forandringer, som maatte blive Byen til største Nytte; saa har Haand forlangt bemeldte Gaard og tilbudet Professorerne, at ville aarlig svare deraf, alt hvad de raisonablement kunde finde sergodt at fereskrive ham, og det langt meere end hvad de nu har af Bonden, og at de end ydermeere maatte reservere dem Gaardens Skovs-part, hvortil Sonnerups Giere skulle blive ansvarlig som en anden Dyfddere efter Loven. Men disse saa fordeelagtige Tilbud ere blevne aldeles forcastede.

Jeg siger dernæst, at deres Modvillighed er utilladelig: Thi er det en Sandhed, at de publique Godser ere ikke de dermed beneficerede deres Eiendom, men tilhører egentlig Publico, saa at allene Indkomsterne deraf tilkommer dem; og det derhos er en afgjort Sag, som ingen Kyndig kand imodsigge, at Publicum liider ved Fællesskabet, og ei uden sammes Afstjæffelse kand hjælpes; Saa er det u-billigt og uret, at negte Publico det Publici er, og utilladeligt at hindre Publici Velstand ved at forholde den sit eget, hvortil den saa heylig trænger.

Endnu meere utilladeligt er det i Henseende til de Godser, som ere givne til de publique Stiftelser saasom: Communitetet, Roskilde-Kloster, Hospitaler, Kirker, Skoler etc. da de ere ikke visse Versejner pro officio tillagde, men Publico. Thi kand D. H. Er. Professorer, Magistraten og andre Beneficerede sige: at om de taber hos deres Bønder, er det dem selv og ingen anden til Skade, og naar de er fornøyet, saa kand Publicum tillige være fornøyet; Saa kand Directeurerne for bemeldte Stiftelser dog ikke sige det samme, thi de taber intet, men Stiftelserne allene, eller rettere de som af Stiftelserne kunde underholdes; selgelig kand og her Publicum ey være fornøyet med Tabet, allers helst naar samme ved en fornuftig Anordning kand forebygges.

Sal. Conference Raad Peder Benzon fik eendeel af Warthoe Hospitals Bønder-Gods⁵⁾, som med Kongl. allernaadigst Tilladelse blev lagt under Benzonsdahl⁶⁾ imod at Gieren deraf skulde svare Landgilden til Hospitalet. Hvilket efter Benzons Død

⁵⁾ 1732; jfr. August om Helligaands Hospital i Kiøbenhavn, S. 69.

⁶⁾ I Iborslunde Sogn, Thuncherred; oprettet 1728 til en Hovedgaard af Conferentsraad P. Benzon, der døde 1740.

ved Kongl. Resolution blev forandret saaledes: at for Godset blev udbetalt en vis Summa Penge. Bemelte Bøndergods stod i stor restantz til Warthoe, da der var de Bønder, der vare skyldige 1, 2, a 300 Rd. alligevel at de samme vare Giere af nesten saa mange 1000 Rd. Hvilken Restantz den nye Gjere ned got af. Iffedestomindre fatte dog Directeurerne sig imod Afstaaelse af bemelte Gods, hvilket mand ikke burde ventet af redelige og fornuftige Mand; Men de har ventelig ladet sig noget snække for af Forstanderen eller Forvalteren, der fandt bedre sin Regning i Restancerne, end Hospitalet. Siden den Tiid har Warthoe havt sine visse revenüer af bemelte Capital; men derimod tabt meget ved det Bøndergods, som Hospitalet har beholdet; Hvilket best fandt erfahres af de store Restantzer som for gandske faae Aar siden blev eftergivet paa heele Warthoe Gods; og desuden skal der nu atter være nye Restanceer paa godset. Hvilket Tab for de fattige Lemmer, som derved kunde have nydt deres Ophold!

I Helge Kongl. Allernaadigste Forordning forlangede Sal. Kammerherre Staffeldt⁷⁾ af Directeurerne for Communitetet negle faae gaarde i Søndersted Bye, hvor han var største Bøds-Gjere da han agtede, med Tiden at legge dem til Kongsdahls Gaards Høverie, for at soulagere hans Bønder, der med Høverie er for meget belæsset. Han fik naadigst afflag, uagtet at den ene af Bøndergaarderne efter Beretning skal have kostet Communitetet i en tiid af 30 Aar over 1000 Rd. til Bygning, Besætning, Forstrækning etc. da mand har maatt sætte en flitt beboere af efter en anden. Fleere deelige Exempler fandt vel Communitetet fremvijs; Og hver ofte har det ikke tabt hos Bønderne Landsgilden, de Kongl. Skatter, med meere? Hvilket af Oeconomorum eller Nidfogdernes Rejnskab kunde erfahres. Iaar skal efter Beretning Communitetet have eftergivet alle paa Godset hæftende Restanceer da Hr. Justitz Raad Nissen blev Oeconomus. Det er og bliver vel ikke den sidste Gang.

Mand beretter, at Sal. Grev Gøldensteen⁸⁾ tog for Sorøe

⁷⁾ Kammerherr og Staldmester Adolph Henrich v. Staffeldt, der 1748 blev Gier af Kongsdal og døde 1759; Estrups samlede Skrifter II. S. 289.

⁸⁾ Johan Henrich Grev af Gøldensteen, som døde 1749.

Gods 3de Lønder Guld. Men godset har eller fand nogen Tiid i nærværende Forfatning indbringe Renten af denne Capital? hvilkens Fordeel for Academiets eller Stiftelsens, om mand havde imodtaget Tilbudet, om det end havde været den Halve Deel, især naaer den halve Capital maatte staaet i godset, hvilket mand og maatte ønske med de andre publique Stiftelser. Academiets, saavel som de andre Stiftelser, kunde alligevel bestride, og det meget bedre end nu da Indkomsterne ere mindre, derhos uvisse, og desuden bebyrdet med Løn til Betientene, der ellers ey behøvedes.

Saa længe Callundborg Kirke havde sit Fordegods, havde den nesten intet deraf, saa at Forstanderne agtede at ansøge en Collect til Kirkens Reparation. Men efter at Godset er bleven solgt har Kirken sine gode Revenüer af Capitalen saa at den fand holde sig self.⁹⁾

Mand hører at i Aarhuus-Stift bliver udsolgt til stor Fordeel for adskillige publique Stiftelser deres Forde Gods, hvoraf de rette Vedkommende har til Dato nesten ingen Indkomster haft; og vil man saaledes igiennemgaae alle publique Stiftelser, og den Oeconomie, som holdes med deres Forde-Gods, da maae mand tilstaae, at de derved taber meget og det saa længe det bliver ved den nærværende Forfatning.

Mand maatte da spørge de gode Herrer, som saa ivrig forsøger den nærværende Indretning af de publique Stiftelser i Henseende til Vndergodset: For Hviis fordeel de strider?

Er det for Stiftelserne selv, da examinere man Rejnshaberne for de sidste 50 Aar, uden at gaae længere: Hvilken utroelig Summa vil ikke Restancerne udgiere af Landgilden, Forstrækninger, Bygninger, Besætninger, Kongl. Skatter etc.? Det vil da findes at Stiftelserne tilfammen har saaledes tabt mange Lønder Guld, som kunde have foreget deres Fonds, og være Publico til stor Fordeel. Mener mand at det skal gaae bedre herefter? Da herefter ligejaavel som tilforn fand findes egenyttige, efterladende og usyndige Forstandere eller Fogder for godserne; ligesaa uduelige

⁹⁾ Ved Rf. af 10de April 1741 blevet tilladt at sælge Kirkens Gods til Grev Lerche for 3800 Rtr.; Paludans Kallundbergs Beskrivelse, S. 200.

og flette Bønder, der behøver nøye Tilfyn; ligesaa vel indfalde adskillige Fataliteter af Ildbrand, Misvert, Sygdom ibland Creaturerne, med meere. Vil de gode Herrer Directeurer, forfætte at Stiftelserne skal intet tabe herefter, da bør de og være ansvarlige til Fordebogens fulde Beløb, og deres Regnskaber til den Ende af Rente-Cammeret revideres.

Er det for Bønderne de strider, at samme ikke skal komme under Proprietairerne, og derved forarmes, eller deres Efttermænd behyrdes med Hoverie? da er deres Frygt og Medlidenskab ubegrundet. Thi mand finder nesten overalt ligesaa velhavende Hoverie-Bønder som de frie, der boer i samme Byer, endstiondt disse bunde og kunde være bedre, da de har meere tiid at drive deres Abling tilbørlig, og snarere kand giøre riige Giftermaal end Hoverie Bønder. Mand besee ikkun Bønderne paa Heden ved Kiöbenhavn, og dem som boer i Byer tilsammen med Benzonsdahls Bønder (ey at tale om flere og paa andre Steder) de frie, eller de Beneficeredes tildeels, staaer i stor Restantz, som de aldrig agte eller kand betale, da de ere lade, og holder sleit huus med hvad de har, i den Sted Hoverie-Bønderne betaler hvad de skal, og lever vel, formedelst den fornøstige og slittige Tilfyn Huusbonden har haft med deres Oeconomie. Det samme besindes paa flere Stæder. Derjom Bønderne kunde blive hiulpen derved, at man crediterer dem, eller aldeles efftergiver dem Restancerne, da kunde mand endda reigne det som en Slags Fordeel for Stiftelsen; men de bliver snarere flattere ved saadan Efterladenshed, og meere lade og stodesløse, jo meere de merker at de ustraffede kand paadrage dem Restancer, og saaledes bliver styrkede deri ved Fogdernes Eftterladenshed, der finder deres fordeel meere ved dem, end ved de stræbsomme og velhavende Bønder.

Det kand ikke være for Kongens Interesse, at de gode Herrer sætte sig saameget imod forandringen, effterdi Hans Majts Casse meere vinder end taber derved, da Proprietairen maae betale Skatten naar hans Bonde ikke kand. Derimod har vores allernaadigste Konge af særdeles Naade for Stiftelserne efftergivet Skatter, som har høstet paa godserne. Exempel derpaa har mand i Herlufsholms Skoles gods, som ved Christiani Sexti Regjeringis Tiltrædelse stoad tilbage med Kongl. Skatter, effter Beretning

10000 Rdlr., som blev allernaadigst eftergivet.¹⁰⁾ Hvor stor har da ikke Restancen været til Skolen? — Sorøe skal for nærværende tiid staae i Restantz til Kunstuen for nogle 1000 Rdlr.¹¹⁾ om denne og andre flere Stiftelser har nydt samme Kongelige Naade, ved Rente Cammeret at give den stikreste Efterretning.

Efter mit ensfoldige Begreb bliver da Fordeelten allene for Inspecteurerne, Forvalterne eller Fogderne ved de publique godser, der har gode Indkomster derved, da Stiftelserne derimod taber; ret ligesom mand har adskillige Exempler, at Proprietairer ey har haft noget af deres godser, da Forvalterne derimod har efterladt sig anseelige Midler. Da disse Vershuer kunde bruges til andre betieninger, meere nyttige for Publico, saa kunde Stiftelserne til deres Indkomsters Forøgelse spare de mange Betienters Ven, der ere meere til byrde end til nytte.

Da enhver, som uden Egennyttighed, Misundelse og Egenjændighed, vil noye overveie den itzige Forfatning af de publique godser, maae tilstaae som en afgjort Sandhed, at samme er hinderlig for Vandvaesenets opkomst, ufordeelagtig for Stiftelserne selv, skadelig for bovne og flette Bønder, og til Tab for Kongens Cassa, saa maa man heiligen forundres over, at endog fornuftige og for Landets Opkomst vel intentionerede Mand vil hindre en forandring, som allene kand remedere alt dette. De maae da giøre sig en scrupule over, at bryde de Baand, Forpligtelser og forbandelser, som er lagt paa Stiftelserne. Men hvordan samme fornuftigen ser og skal forstaaes, har ieg foran vist. For endnu tydeligere at explicere forbandelserne, og in specie dem, som ere lagde til Stiftelserne, saasom Communitetet, Hospitaler, Klostre, Skoler Kirker etc. da maae jeg tillægge dette: At Fundators egentlige Hensigt med forbandelserne, har været at true og afftrække enhver fra, ey allene at abalienere Godserne paa saadan maade, at Stiftelserne maatte falde ved Revenuernes betagelse; men endog at formindste det ringeste af Indkomsterne enten selv, eller see igiennem Dvingre med Andre, der af ukjendighed, Egennyttighed eller Efterladenhed kunde ferringe Fordebogens Indkomster; og derhos under

¹⁰⁾ Jfr. Melchior om Herlufsholms Skole. S. 192.

¹¹⁾ Jfr. D. Walling om Sorøe Academie, i Collins: For Historie og Statist. I. S. 25.

Forbandelsens Tvang at tilholde dem, hvis administration Stiftelserne maatte blive betroet, at sætte Revenuerne paa saadan sikker Fod, at intet deraf skulle mistes for dem, som samme er destineret til.

Naar nu Fundators Villie og Intention har været saadan, som vel ej kand negtes, kan handles jo aldeles ikke derimod, naar Godset overlades til Proprietairerne paa den Maade, som den Kongl. Forordning foreskriver; thi derved taber Stiftelsen ikke det mindste af de Indkomster, som Fundator har tillagt dem, men samme bliver endnu mere visse; ja saaledes, at ingen Sikkerhed derfor kand optankes stærkere og tryggeligere, saalænge Gud bevarer Landet fra Tyrani og Barbarie. Derfor vil man nu vil forkaste saadan tilbuden Sikkerhed, og lade Godserne administreres paa den Maade, som hidindtil, hvorved Stiftelserne aarlig taber, eller rettere de mange Mennesker, der kunde nyde deres ophold af de Indkomster, som nu maae savnes formedelt Vedkommendes Eftersættelse, Egennyttighed eller af andre aarsager: Saa har de langt større Marsag at frygte for Forbandelsens Virkning, de som her see paa Stiftelsens Gavn, og befinder samme at tabe paa adskillige Maader, og dog ikke vil sege at raade Ved derpaa. Det som Communitetet, Warthoe og flere deslige velgierende Stiftelser miste, det miste de fattige, som derved kunde opholdes, hvis Med og Trang er himmelraabende, og en Forbandelse langt kraftigere end de Afvædes.

Derfor det var noget Nytt, at saadanne Stiftelsers Godser var bleven solgt, eller afhændet og udbragt til Fordeel for Stiftelserne, da kunde man ey saa meget forundres over, at en anden ville sætte sig derimod: Men man har jo allerede mange Exempler derpaa. For saa har siden blev solgt Slagelse Hospitals Gods, ligeledes endeeel Sorøe Gods, Callundborg Kirkes Gods, Warthoe Hospitals Gods. I Aarhus Stift sælges nu de publique Godser. I Norge blev i Høyst Salig Christiani Sexti Tiid solgt Opsloe Hospitals og Christianiæ Skoles Communitets Gods.¹²⁾ Ere da Stiftelserne i og for Kiöbenhavn de

¹²⁾ Jfr. Krafts Norges Beskrivelse. I. S. 298.

eeneste som ere stadfæstede med Forhandelser? eller har Forhandlingerne ikke Kraft uden i Kiöbenhavn?

Enhver Retfærdig og upartist, som seer hvorledes Forsædrenes Dyemærke med deres Stiftelser bliver tagt, maae da tilstaae, at Intet kand bedre, og det med en uskad Samvittighed, remedere og forekomme de Uordentligheder, som hidindtil har gaaet i Svang ved de publique Stiftelsers Godser, end den Maade, som Hans Majts viise og ey noksom Høyrikelige Forordning foreskriver, nemlig at saadanne Godser bliver overdraget nærmeste og største Løds-Eyere, imod at svare Stiftelsen den i Jorde-Vegen fastsatte aarlig afgift, hvilken da aldrig kand fejle, naar derfor gives Prioritet i Hovedgaarden. Efterkommerne, som ved saadan Reformation vil finde Stiftelsernes Fonds forsikrede, ja endog forøgede, vil derover ansee Vores nu Regierende allernaadigste Konge om ey som Fundator, saa dog som Restaurator Legatorum.
